

mige bladeren, waarvan het langste op 2 November een lengte had van bijna 12 cm bij een dikte van hoogstens 0,5 mm.

Deze plantjes vertonen in het geheel geen opvallende nutatie, omdat de beweging door de omringende plantjes geremd wordt. Maar ook de geïsoleerde plantjes vertonen slechts tijdelijk duidelijk draaiende bladeren. Dit bleek bij een plantje, dat, evenals de grote bol, op water gekweekt werd. Het langste, tweede blad, voerde gedurende drie dagen enige draaiingen uit, waarbij een langste boog van 100° be-

schreven werd en kwam toen, na enkele kleine schommelingen, voorgoed tot rust. Ik moet hierbij opmerken, dat ik me slechts weinig met deze kleine plantjes heb bezig gehouden; misschien wil een van de lezers er zich in het a.s. voorjaar wel eens mee bemoeien. Maar vooral wil ik de aandacht vestigen op de zwaaibeweging der lange bladeren, die uit een grotere bol te voorschijn komen. Ieder kan zich dan, met mij, verbazen over deze opvallende, maar ook raadselachtige nutaties.

DE NEDERLANDSE METSELWESPEN

ENKELE AANVULLENDE GEGEVENS OVER VERSPREIDING EN BIOLOGIE

J. P. VAN LITH.

De determinatietabellen van Dr J. Wilcke en de daarbij gevoegde gegevens over verspreiding en biologie van de Nederlandse metselwespen (in D.L.N. van October, November en December 1952) hebben in een zeer grote behoefte voorzien.

Doordat wij tot nog toe niet over goede determinatietabellen konden beschikken — die in Schmiedeknecht's „Hymenopteren Nord- und Mitteleuropas“, 1933, zijn ook al weer verouderd — zijn de gegevens omtrent verspreiding en biologie nog betrekkelijk schaars, niettegenstaande de moeite die Dr Wilcke zich indertijd heeft gegeven om de voornaamste collecties in den lande te onderzoeken. Na de publicatie van bovengenoemde tabellen zal dit ongetwijfeld verbeteren en zal onze kennis van het voorkomen in de verschillende delen van ons land en van de leefwijze meer volledig worden. Als bijdrage daartoe mogen hieronder enkele notities volgen, waarbij ik

duidelijkheidshalve dezelfde nummers als Dr Wilcke heb gebruikt.

1. *Odynerus murarius* (L.).

Verspreiding: Bij Ulvenhout ving ik enkele ♀♀, zowel zoekend langs een met kevergangen doorboorde paal, als op de leemwand van een oude schuur, waarschijnlijk om daar leem voor de bouw van het nest te verzamelen.

2. *Odynerus crassicornis* (Panz.).

Verspreiding: Aan de vindplaatsen kunnen nog worden toegevoegd: Gorssel, Vorden, Ulvenhout.

Nest: Een ♀ bij laatstgenoemde plaats nestelde in een paal van een schuur.

5. *Odynerus connexus* Curt.

Prooi: P. Jörgensen (1942, Ent. Medd. XXII, pag. 311-329) vond een aantal nesten in dakriet. De

- prooi bestond uit larven van Chrysomeliden (*Zeugophora subspinosa* F.), alsmede microrupsjes (*Gracilaria stigmatella* F.), beide minerend in de bladeren van *Populus tremula*.
6. *Odynerus debilitatus* (Sauss.).
Verspreiding: Is in de omgeving van Breda niet zeldzaam en nestelt daar in rieten daken.
Prooi: Deze bestaat uit microrupsjes en wel minerende en in blad- en bloemknoppen levende soorten (Nepticulidae, Tischeriidae, Gracilariidae).
Parasieten: *Chrysis brevidens* Tourn. (Hym.), *Melittobia acastra* Walk. (Hym.).
8. *Microdynerus nugdunensis* (Sauss.).
Parasiet: Friese kweekte hieruit *Chrysis* (*Chrysogona*) *gracillima* Först. (Hym.).
9. *Microdynerus exilis* (H. Sch.).
Verspreiding: Komt ook voor in de buurt van Ulvenhout en verder bij Beers en Udenhout (Benno).
Nest: Bij Ulvenhout vermoedelijk o.a. in oude kevergangen in de takken, die tot versteviging van de leemwand van een schuur dienen.
Parasiet: Parasiet is bijna zeker ook hier *Chrysis* (*Chrysogona*) *gracillima*, die geregeld bij de nesten werd waargenomen.
10. *Euodynerus quadrifasciatus* (F.).
Verspreiding: Is ook gevangen te Putten, Venlo, Ermelo, Breda en Ulvenhout.
Bloembezoek: *Cotoneaster*.
14. *Allodynerus delphinalis* (Gir.).
Verspreiding: Is ook gekweekt uit braamstengels bij Udenhout (Benno).
- Vliegtijd: Het op De Beer gevangen ♂ dateert van 15 Juli 1951.
15. *Allodynerus rossii* (Lep.).
Verspreiding: Is in de omgeving van Ulvenhout een gewone verschijning. Ik zag de ♀♀ regelmatig bij leemwanden en palen vliegen.
Prooi: Bij de leemwanden ontnam ik enkele malen de prooi, een flinke groene rups, ca 15 mm lang, behorende tot de Gelechiidae.
16. *Nannodynerus xanthomelas* (H. Sch.).
Verspreiding: Is ook eens bij Ulvenhout gevangen.
19. *Ancistrocerus scoticus* (Curt.).
Verspreiding: Komt ook regelmatig voor op De Beer (Rozenburg), in Juni en begin September.
Bloembezoek: *Matricaria*.
21. *Ancistrocerus ichneumonideus* (Ratz.).
Verspreiding: Aan de Veluwe vindplaatsen kan Ermelo toegevoegd worden (♀, 31 Aug. 1937).
22. *Ancistrocerus oviventris* Wesm.
Parasiet: Haverhorst kweekte hieruit indertijd *Chrysis ignita impressa* Schck. (Hym.).
24. *Ancistrocerus nigricornis* (Curt.).
Prooi: larven van Tortricidae.
Parasiet: *Chrysis ignita ignita* L. (Hym.), (door kweek vastgesteld).
25. *Ancistrocerus dusmetiolus* Strand.
Verspreiding: In 1953 vond ik ten zuiden van Breda twee ♀♀ zoekend langs de leemwand van een oude schuur.
32. *Hoplomerus reniformis* (Gmel.).
Verspreiding: Komt ook ten Z. van Breda in kleine kolonies voor.

Nest : Zij nestelt daar ook in leemachtige bodem, doch vooral in lemen schuurwanden.

Prooi : Als prooi vond ik slechts snuitkeverlarven (*Phytonomus*).

De opgaven van vlinderrupsen en bladwesplarven zijn vermoedelijk onjuist.

Parasiet: Op 1 nestplaats trof ik regel-

matig ♂♂ en ♀♀ van *Euchroeus (Pseudospinolia) neglectus* Sh. (Hym.) aan.

34. *Pterochilus phaleratus* (Panz.).

Verspreiding : Bij Strijbeek komt een vorm voor, die vrijwel even witgekleurd als *chevieranus* Sauss., doch minder sterk gevlekt is.

DE SMARAGDHAGEDIS BREIDT ZICH AAN BEIDE ZIJDEN VAN DE RIJN GELIJKMATIG NOORDWAARTS UIT

J. VIANDEN.

Het is een verheugend feit, dat in Duitsland aan de bekende verspreide vindplaatsen, waar de Smaragdhagedis (*Lacerta viridis* L.) in gering aantal voorkomt, zoals Oderberg in der Mark (bij de Oder ten N.O. van Berlijn) enz., kortelings een nieuw ontdekte vindplaats in de Lausitz (bij Lieberose) kon worden toegevoegd. Naast deze zeer kleine, schaars bezette plekken, gelden de gebieden der Donauhellingen bij Passau en de Kaiserstuhl bij Freiburg als streken, waar het dier in groter aantal wordt aangetroffen.

Pfützenreiter vermeldt, dat het verbreidingsgebied Württemberg niet meer bereikt. Evenwel komt de Smaragdhagedis in de warme dalen van Rijn, Moezel en Nahe plaatselijk in gering aantal voor en werd nog in de laatste jaren aan de oever van de Moezel bij Kochem waargenomen. Mühr vermeldt het dier reeds in 1867 niet slechts van de zuidelijke helling van de „Münsterer Kopf“ doch ook van de berg-hellingen Rijnaafwaarts. Glaser vermeldt het voorkomen bij Worms, waar het dier echter door het wekenlang aanhoudende hoge

water en de zware regenbuien in de winter 1882-1883 a.h.w. werd weggevaagd. Bij Kreuznach is de Smaragdhagedis volgens Geisenheyner uitgeroeid. Noll ving het dier bij St. Goarshausen (vgl. ook Leydig); Douglass verschaft ons verdere waardevolle gegevens. Uit het Beneden-Rijndal worden volgens schriftelijke mededeling van Prof. Lorenz Müller in de, zeer verspreide, litteratuur der laatste 80 jaren een aantal vindplaatsen genoemd, die van de monding van de Nahe op de linker Rijn-oever tot in de buurt van Remagen, op de rechter oever tot aan Königswinter reiken. Het verschil in noordwaarts opdringen tussen de daarmee bereikte vindplaatsen aan de Rijn (Remagen op de linker, Königswinter op de rechter oever) bedraagt 12 km. Dit, weliswaar kleine, verschil is door mijn ontdekking in 1949 van een nieuwe vindplaats vlak aan de rand van Lannesdorf bij Mehlem, tegenover Königswinter, geheel opgeheven.

In Augustus 1949 had ik gedurende mijn vakantie gelegenheid bij Lannesdorf twee Smaragdhagedissen, die zich op een grote,